

KREIRANJE POSLOVNOG AMBIJENTA U JEDINICAMA LOKALNE SAMOUPRAVE U BOSNI I HERCEGOVINI

CREATION OF BUSINESS ENVIRONMENT IN LOCAL SELF-GOVERNMENTS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Admir Vranić

Univerzitet u Sarajevu – Fakultet za upravu, vranica@hotmail.com

Primljen / Received : 3. 2. 2025.

Prihvaćen / Accepted: 26. 3. 2025.

Sažetak

Glavni cilj rada je istraživanje kreiranja povoljnog poslovnog ambijenta u jedinicama lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini. Ovo područje predstavlja jedan od glavnih pokretača razvoja koji lokalnim zajednicama omogućuje brži rast i prosperitet, te na taj način postaje poželjna savremena djelatnost kojom se lokalna zajednica želi baviti. Proces kreiranja povoljnog poslovnog okruženja obećava vedru budućnost za lokalnu privredu kao i za stanovništvo. Lokalne zajednice u Bosni i Hercegovini imaju u velikom broju dobre pretpostavke za kreiranje povoljnog poslovnog okruženja koje može snažno doprinijeti njihovom ekonomskom razvoju, a time i razvoju kantona, entiteta i države, te time doprinijeti boljem standardu građana. Da bi se kreiralo okruženje atraktivno za domaće i strane investitore potrebno je razviti čitav koncept aktivnosti na području lokalne zajednice sa definisanim ciljevima, prioritetima, implementacijom i strategijom.

Dosadašnja literatura i iskustva su pokazali da povoljni poslovni ambijent na području lokalne zajednice predstavlja novo i prilično neistraženo područje kako u svijetu, Evropi, te u regionu, a samim time i u Bosni i Hercegovini bez dovoljno stručne pomoći i literature. Dakle, postoji limitirani broj uspješnih primjera, ali se iz godine u godinu povećava taj broj primjera na lokalnom nivou, te se prakse pojedinih lokalnih zajednica mogu uspješno primjenjivati i u drugim lokacijama.

Ovaj istraživački rad ima za cilj da istraži proces kreiranja povoljnog ambijenta u lokalnoj zajednici, kroz kvantitativnu analizu novoprikupljenih podataka o stepenu razvoja jedinice lokalne samouprave kao nosioca lokalnog razvoja te ulozi lokalne administracije i načelnika u tom procesu. Anketno istraživanje je provedeno na lokalnom nivou – prema statističkoj metodi, a obuhvatilo je uposlenike jedinica lokalne samouprave, poslovne subjekte i građane.

Jedna od glavnih pretpostavki je da razvijen poslovni ambijent doprinosi većem investiranju i povećanom zapošljavanju u lokalnim zajednicama. Pored toga ovo istraživanje pruža detaljan pregled i teorijsku analizu kreiranja povoljnog poslovnog okruženja koje uključuje poslovni sektor, lokalnu vlast i građane lokalne zajednice, te primjenu dobrih praksi iz lokacija koje imaju razvijen poslovni ambijent.

Rad, takođe doprinosi boljem razumijevanju uloge lokalne administracije u procesu kreiranja poslovnog ambijenta, te analizi performansi lokalne zajednice u području ekonomskog razvoja. Pored toga, doprinosi ocjeni trenutnog stanja lokalne admini-

stracije, aktivnostima lokalne administracije u čitavom procesu te odnosu prema poslovnoj zajednici i problemu zapošljavanja.

Problem istraživanja se ogleda u tome što su savremeni procesi kreiranja poslovnog ambijenta sa svojim rezultatima u velikoj mjeri nepoznati i predstavljaju novo područje djelovanja, bez dovoljno stručne literature u poređenju sa drugim naučnim područjima, ali pozitivni primjeri ipak uzimaju sve veću ulogu u lokalnim administracijama. Promjene u društvu uz pomoć naprednih tehnologija, stalnim poboljšanjima u svim sferama savremenog života i stalna želja za većim zapošljavanjem građana kreirale su realne pretpostavke za pokretanje kreiranja poslovnog okruženja, određivanje načelnika i lokalne administracije u skladu sa strateškim opredjeljenjima i dokumentima lokalne zajednice te predstavljaju realne osnove za veće investicije i poboljšanje životnog standarda stanovništva.

Predmet istraživanja je proces kreiranja poslovnog okruženja kao dijela ekonomskog razvoja, jer privlači i povećava interes domaćih i stranih investitora za ulaganjem na lokalnom nivou što ima za cilj kreiranje novih radnih mjesta i poboljšanje životnog standarda stanovnika jedne lokalne zajednice.

S obzirom kako je prezentovana tematika relativno nova u savremenoj nauci, neophodno je detaljno analizirati ključna područja koja se na nju odnose. Ključna područja koja su istražena unutar ovog rada opisuju stanje u lokalnoj administraciji, analiziraju da li je jedinica lokalne samouprave kreirala poslovni ambijent ili je u tom procesu, šta su benefiti ovog procesa te primjene dobrih praksi iz drugih lokalnih zajednica.

Ključne riječi: poslovni sektor, jedinica lokalne samouprave, načelnik, građani i zapošljavanje

Abstract

The main goal of this work is to research the creation of a favorable business environment in local self-governments in Bosnia and Herzegovina. It represents one of the main drivers and reasons that enable local communities to grow and develop faster, thus becoming a desirable modern activity that the local community wants to engage in. The process of creating a favorable business environment promises a bright future for the local economy as well as for the environment. Local self-governments in Bosnia and Herzegovina have a large number of solid potentials for creating a favorable business environment that can strongly contribute to their economic development, and thus to the development of cantons, entities and the state, thereby contributing to a better living standard of citizens. In order to create an attractive environment for domestic and foreign investors, it is necessary to develop the entire concept of activities in the area of the local self-government with defined goals, priorities, implementation and strategy.

Previous literature and experiences have shown that the favorable environment in the area of the local community represents a new and rather unexplored area in the world, in Europe and in the region, and therefore also in Bosnia and Herzegovina. So there is a limited number of successful examples, but the number of examples at the local level is increasing year by year, and the practices of certain local self-governments can be successfully applied in other locations as well.

This research paper aims to investigate the process of creating a business environment in the local community, through a quantitative analysis of newly collected data on the degree of development of the business environment and the role of the local administration and the municipal mayor in that process. The survey was conducted at the local level – according to the statistical method, and included employees of local self-governments, business entities and citizens.

One of the main assumptions is that a developed business environment contributes to greater investment and increased employment in local self-governments. In addition, this research provides a detailed overview and theoretical analysis of the creation of a favorable business environment that includes the business sector, local administration and citizens of the local community, as well as the application of good practices from locations that have a developed business environment.

This paper also contributes to a better understanding of the role of local administration in the process of creating a business environment and the analysis of local self-government performance in the area of economic development. In addition, the work contributes to the assessment of the current state of local administration, the activities of local administration in the whole process and the relationship with the business community and the issue of employment.

The research problem is reflected in the fact that modern processes are largely unknown, and although they exist, they are often imperceptible, but they still play an increasingly important role in local administrations. Changes in society with the help of advanced technologies and the constant desire for more employment of citizens have created realistic assumptions for starting the creation of a business environment, addressing municipal mayors and local administration towards strategic decisions and documents, and represent a realistic basis for greater investments and improving the living standards of the population.

The subject of this research is the impact of creating a business environment as part of economic development because it attracts and increases the interest of domestic and foreign investors in investing at the local level, which aims to create new jobs and improve the living standards of citizens of a local community.

Given that this topic is relatively new in the modern science, it is necessary to analyze the key areas in detail. The key questions investigated in this paper are to describe the state of local administration, whether the local self-government has created a business environment or is in the process of doing so, what are the benefits of this process and the application of good practices from other local administrations.

Keywords: business sector, local self-government unit, mayor, citizens and employment

1. UVOD: PREGLED PROCESA KREIRANJA POSLOVNOG AMBIJENTA

Povoljno poslovno okruženje predstavlja jedan od najvažnijih pokretača ekonomskog razvoja i povećanja ekonomskog rasta u zemlji odnosno na području odabrane lokalne zajednice. Ono predstavlja jedan od glavnih pokretača i osnovnog razloga koji lokalnim zajednicama omogućuje brži ekonomski rast i razvoj, te na taj način postaje poželjna savremena djelatnost kojom se lokalna administracija želi baviti. Obećavajuće je za privredu i lokalno stanovništvo započeti proces kreiranja povoljnog poslovnog okruženja, jer nudi dosta benefita za privredu i stanovništvo. Na cjelokupan proces kreiranja poslovne klime utiču određeni faktori na lokalnom nivou, a koji se mogu svrstati u finansijske, organizacione i političke. Finansijska situacija jeste bitan, ali ne i ključan momenat za lokalni nivo u ovom procesu (postoje i primjeri u kojima su blokirani administrativni računi zbog različitih dugovanja zbog neizmirenih obaveza). Lokalne administracije se u najvećoj mjeri snalaze na određene načine sa pitanjima finansiranja i budžeta i u većini slučajeva (npr. uz pomoć viših nivoa vlasti ili kroz otplate dugova) pozitivno rješavaju finansijsku problematiku. Što se tiče organizacione strukture, na ovom području lokalna uprava može unaprijediti svoj rad na poslovima lokalnog ekonomskog razvoja ako se formira organizaciona jedinica (služba, kancelarija, odjel, odjeljenje, agencija) koja će obavljati ove poslove u formalno definisanom obliku (brojni pozitivni primjeri u Bosni i Hercegovini). Neophodno je da postoji jasan i sistematizovan opis poslova kao i da se obuka i aktivnosti planiraju sistematski i da ne bude isključivo uslovljena izvana (onako kako to diktiraju npr. donatori ili institucije viših nivoa vlasti). Kada se govori o angažovanju raspoloživih resursa lokalne samouprave, ograničenosti raspoloživosti zemljišta i investicionih lokacija, privrednih kapaciteta i ograničenja u pojedinim sektorima, može se reći da jedan dio lidera lokalnih samouprava i njihovi timovi realno sagledavaju mogućnosti i reaguju u skladu sa postojećom situacijom. Ukoliko u lokalnoj administraciji ne postoji odjel-jedinica za lokalni ekonomski razvoj koji treba sadržavati minimalno osnovne aktivnosti u opisima posla kao što su marketing, investicije i privreda, iluzorno je očekivati dalja poboljšanja u vidu povećanog interesa za investiranjem, a samim tim i novim zapošljavanjem. Za treći faktor, a to je prilično komplikovan politički sistem u zemlji, može se reći da ono srećom ne utiče previše na proces kreiranja procesa i politika na lokalnom nivou, jer su lokalne zajednice nadležne za sopstveni razvoj i nezavisne po tom pitanju, dok ostali nivoi vlasti mogu raznim podsticajnim i mjerama poboljšavati čitav proces.

Prema Doing Business¹ izvještaju za 2018. godinu koji prati propise koji utiču na poboljšanje ali i ograničenja poslovnih aktivnosti, Bosna i Hercegovina se nalazi

¹ www.worldbank.org/en/programs/business-enabling-environment.

na 86 mjestu po lakoći poslovanja. Tako na primjer od svih indikatora koji se prate, Bosna i Hercegovina je najbolje plasirana u okviru indikatora prekogranične trgovine i nalazi se na 37 mjestu u svijetu, dok je u oblasti rješavanja nesolventnosti i dobijanja kredita na 40 odnosno 55 mjestu u svijetu. Što se tiče oblasti od značaja za inostrana ulaganja kao što su zaštita manjinskih ulagača, Bosna i Hercegovina se nalazi na 62 mjestu, dok je u oblasti izvršenja ugovora na 71 mjestu globalne liste. Najslabije je naša zemlja rangirana u oblasti pokretanja poslovanja i nalazi se na 175 mjestu. Da bi se pokrenulo poslovanje, u Bosni i Hercegovini je potrebno sprovesti 12 procedura te čekati 65 dana, što je daleko od regionalnog prosjeka. Takođe, za dobijanje građevinskih dozvola potrebno je proći 16 procedura i čekati 193 dana zbog čega se Bosna i Hercegovina nalazi na 166 mjestu u svijetu. Ipak, pojedine jedinice lokalne samouprave odnosno jedinice lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini bilježe sve više i više uspjeha u lakoći poslovanja kao i ukupnog funkcionisanja lokalne zajednice. Danas lokalne zajednice imaju više raspoloživih informacija, podataka i znanja koje im olakšava proces kreiranja poslovnog okruženja nego ranije. Mnoge lokalne administracije koriste iskustva susjednih, regionalnih ili svjetskih lokacija i partnera kako bi poboljšali standard života svojih građana te omogućili kreiranje novih radnih mjesta kojima jačaju i privredu. U svijetu raste interesovanje lokalnih vlasti kao i drugih nivoa vlasti za bržim razvojem i primjenom novih tehnologija i razmjenom dobrih praksi. Uspješne lokalne zajednice se najbolje promovišu putem promotivnih i marketinških aktivnosti kao što su npr. privredni sajmovi i uzajamne posjete kao dijelovi čitavog lanca u poslovnom ambijentu. Prema izvještaju Doing Business², od Svjetske banke, u 2019 godini, Bosna i Hercegovina zauzima 89 mjesto u svijetu po lakoći poslovanja. Bolje su rangirane sve zemlje regiona. U izvještaju Doing Business³ iz 2020. godine, Bosna i Hercegovina je pala za još jedno mjesto i zauzima 90 poziciju, kao zadnja u region i Evropi. Primjera radi, Slovenija se na ovoj listi nalazi na 37 poziciji, Srbija na 44, Crna Gora na 50 i Hrvatska na 51 poziciji. Ispred su i sve razvijene zemlje, a iza Bosne i Hercegovine na ovoj listi se nalaze npr. Brazil, Pakistan, Argentina, te većina zemalja iz Afrike i Azije.

2. PREGLED LITERATURE I TEORIJSKI OKVIR

Kada se govori o angažovanju raspoloživih resursa lokalne samouprave, ograničenosti raspoloživosti zemljišta i investicionih lokacija, privrednih kapaciteta i ograničenja u pojedinim sektorima, može se reći da jedan dio lidera

² Doing Business 2020 (worldbank.org).

³ www.doingbusiness.org/content/dam/doingBusiness/media/Annual-Reports/English/DB2018-Full-Report.pdf

jedinica lokalnih samouprava i njihovi timovi realno sagledavaju mogućnosti i reaguju u skladu sa situacijom i strateškim opredjeljenjima lokalne zajednice. Prema Doing Business izvještaju za 2018. godinu koji prati propise koji utiču na poboljšanje ali i ograničenja poslovnih aktivnosti, a odnose se na razdoblje juni 2016 – juni 2017. godine, Bosna i Hercegovina se nalazi na 86 mjestu po lakoći poslovanja. Od svih indikatora koji se prate, Bosna i Hercegovina je najbolje plasirana u okviru indikatora prekogranične trgovine i nalazi se na 37 mjestu u svijetu, dok je u oblasti rješavanja nesolventnosti i dobijanja kredita na 40 odnosno 55 mjestu u svijetu. Što se tiče oblasti od značaja za inostrana ulaganja kao što su zaštita manjinskih ulagača, Bosna i Hercegovina se nalazi na 62 mjestu, dok je u oblasti izvršenja ugovora na 71 mjestu globalne liste. Najslabije je naša zemlja rangirana u oblasti pokretanja poslovanja i nalazi se na 175 mjestu. Da bi se pokrenulo poslovanje, u Bosni i Hercegovini je potrebno sprovesti 12 procedura te čekati 65 dana, što je daleko od regionalnog prosjeka. Takođe, za dobijanje građevinskih dozvola potrebno je proći 16 procedura i čekati 193 dana zbog čega se Bosna i Hercegovina nalazi na 166. mjestu u svijetu. Ipak, pojedine jedinice lokalne samouprave (JLS), odnosno općine u Bosna i Hercegovina bilježe sve više uspjeha u lakoći poslovanja kao i ukupnog funkcionisanja lokalne zajednice. Prema razvojnom programu Ujedinjenih nacija (UNDP) – MEG⁴ projekat općinskog okolišnog i ekonomskog upravljanja za 2018. godinu za najuspješnije općine u Bosna i Hercegovina proglašene su općine Tešanj, Sanski Most i Žepče, a u 2019. najviše šansi za sam vrh ima opština Bosanska Gradiška i stalno napredovanje lokacija kao što su Prnjavor, Prijedor, Bijeljina, Posušje i Doboj. Danas lokalne zajednice imaju više raspoloživih informacija i znanja koje im olakšava proces kreiranja poslovnog okruženja nego ranije. Mnoge lokalne zajednice koriste iskustva susjednih, regionalnih ili svjetskih lokacija kako bi poboljšali standard života svojih građana te omogućili kreiranje novih radnih mjesta kojima jačaju i lokalnu administraciju. U svijetu raste interesovanje lokalnih vlasti kao i drugih nivoa vlasti za bržim razvojem i primjenom novih tehnologija. Uspješne lokalne zajednice se najbolje reklamiraju putem promotivnih i marketinških aktivnosti kao što su npr. privredni sajmovi ili poslovne društvene mreže i savremene webstranice te se na taj način mogu prezentovati i dalje uspješno razvijati. Povoljno poslovno okruženje je dio ekonomskog razvoja, jer privlači i povećava interes lokalnih i stranih investitora za ulaganjem na lokalnom nivou što ima za cilj kreiranje novih radnih mjesta i poboljšanje životnog standarda stanovnika jedne lokalne zajednice. Namjera je da se u istraživanju opišu i uporede glavne aktivnosti te pokaže u kojoj mjeri kreiranje povoljnog poslovnog okruženja utiče na razvoj i konkurentnost

⁴ <https://www.undp.org/bosnia-herzegovina/projects/municipal-environmental-and-economic-governance-meg-project-phase-1>

lokalnih zajednica, ali i da se koriste podaci iz ostalih više ili manje uspješnih lokalnih zajednica u kreiranju poslovnog ambijenta. Proces stvaranja povoljnog poslovnog okruženja je instrument koji omogućava ocjenu kvaliteta lokalnih administracija u pogledu investicionih potencijala, infrastrukture, usluga i informacija koje nude potencijalnim investitorima i postojećoj privredi. Povoljno poslovno okruženje je svojevrsna garancija investitorima da određena lokalna administracija pruža visok nivo usluga kompanijama za razvoj privrede i zapošljavanje. Kreiranje poslovnog okruženja za lokalnu administraciju znači i ispunjenje određenih standarda odnosno svojevrsnu garanciju da će postojeća poslovna zajednica, kao i potencijalni investitori, dobiti usluge i informacije na način koji olakšava poslovne aktivnosti, a koje spadaju u lokalnu nadležnost. Povoljno poslovno okruženje takođe znači i da privrednici mogu očekivati i određenu podršku i partnerski odnos sa lokalnom administracijom uz korištenje postojećih beneficija koje im stoje na raspolaganju i angažmanom lokalnih uposlenika u adresiranju njihovih problema. Uspješna privatna preduzeća stvaraju beneficije u lokalnim zajednicama. Međutim, da bi privatno preduzeće ostvarilo prosperitet ono ovisi o povoljnim lokalnim uslovima poslovanja. Lokalne vlasti imaju ključnu ulogu u stvaranju povoljnog okruženja odnosno klime za uspjeh poslovanja. Stoga se može reći da je poslovno okruženje kao dio lokalnog ekonomskog razvoja jedan oblik partnerstva između lokalne vlasti i poslovnih interesa zajednice. Navedeno je da je process kreiranja povoljnog poslovnog okruženja relativno nova i nepoznata nauka, stoga i postoji limitirana mogućnost za korištenje odgovarajućih raspoloživih podataka. Iako je dosadašnja ograničena literatura pokazala da postoje aktivnosti u kreiranju poslovnog ambijenta u Bosni i Hercegovini, ipak su rezultati istraživanja i ova tvrdnja prvenstveno doneseni na osnovu limitiranog broja primjera lokacija koje su kreirale poslovni ambijent ili su u procesu kreiranja ili tek planiraju početi ovaj zahtjevni proces. Ova tema ima za cilj da istraži domen uticaja kreiranog poslovnog ambijenta, kroz kvantitativnu analizu novoprikupljenih podataka sa relevantnih partnerskih lokacija, raznih izvještaja ili različitih nivoa vlasti. Unutar ovog rada analiziran je razvoj pojedinih jedinica lokalne samouprave i uticaj lokalne administracije na čelu sa načelnikom u kreiranju poslovnog ambijenta na lokalnom nivou. Predmet ovog istraživanja je analiza kreiranja poslovnog okruženja u jedinicama lokalne samouprave, kroz spoznaju o privrednim aktivnostima i mogućnostima dolaska domaćih i stranih investitora.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

Tokom istraživanja je korišteno nekoliko skupina metoda, od kojih je svaka usmjerena prema pojedinom problemu. Od osnovnih metoda korištene su sve analitičke i sintetičke metode. Iz skupine opštenačnih metoda, korištene

su: hipotetičko-deduktivna, komparativna, metoda modelovanja i statistička metoda. Za potrebe pribavljanja podataka korištene su: metoda analize (sadržaja) dokumenata, metoda studije slučaja i metoda ispitivanja i njene tehnike ankete i intervjua.

Generalna hipoteza istraživanja glasi: Kreiranje povoljnog poslovnog okruženja omogućava ekonomski rast i bolji kvalitet života građana na području jedinice lokalne samouprave. Za potrebe dokazivanja generalne hipoteze, izvedene su tri posebne hipoteze:

PH1: Efikasnost rada jedinice lokalne samouprave ovisi o uspostavljanju kancelarije/organizacije jedinice kao jedan od predušlova za lokalni ekonomski razvoj

PH2: Uslovi poslovanja se unapređuju saradnjom postojećeg privrednog savjeta sa lokalnom upravom

PH3: Promotivne aktivnosti o uslovima poslovanja i investicionim potencijalima na lokalnom nivou dovode do poslovnog uspjeha lokalne uprave u poslovnom okruženju

Mjerenje varijabli u najvećem broju je izvršeno metodom ispitivanja, dok su pojedine mjerene analizom (sadržaja) dokumenata i metodom studije slučaja (*Case Study*). Anketno istraživanje je provedeno na lokalnom reprezentativnom i stratificiranom uzorku (10% – prema statističkoj metodi), a obuhvatilo je privrednike, građane i uposlenike jedinica lokalne samouprave. U ovom radu su se dobijeni rezultati analizirali kvalitativno i kvantitativno, a nakon toga predstavljeni grafički i tabelarno (koristeći program SPSS). Rezultati su obrazloženi na osnovu stavova do kojih se došlo od strane ispitanika, kao i pribavljenih podataka. Dobijeni rezultati analizirani su kroz prizmu izloženih polaznih teorijskih stavova, zakonske regulative, kao i iskustava iz prakse. U svrhu dolaska do jasnih zapažanja koja bi se mogla porediti između različitih grupa ispitanika, u analizi je data prednost tumačenju ukupnih rezultata nad tumačenjem pojedinačnih tvrdnji. Od izuzetne je važnosti i primjena integrativnog koncepta saradničke odgovornosti među jedinicama lokalne samouprave.

4. DOPRINOS ISTRAŽIVANJA

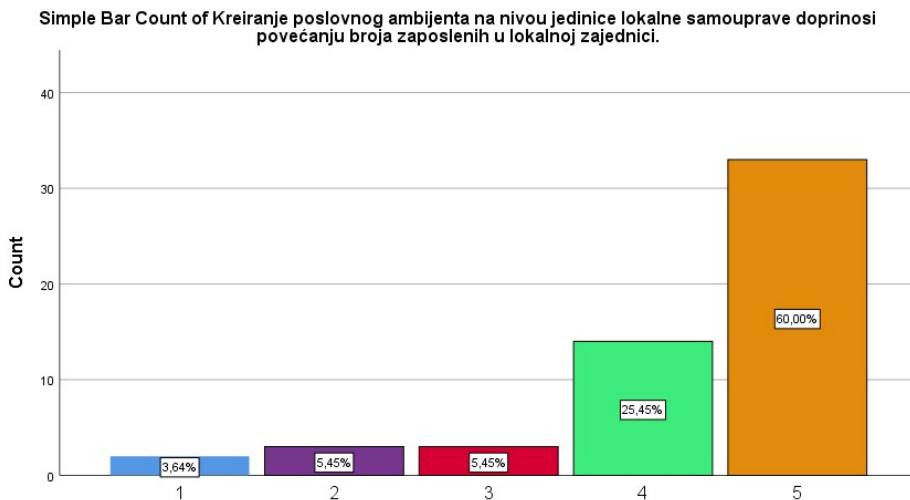
Cilj ovog rada je da rezultati istraživanja daju određen doprinos naučnoj zajednici, a tiču se zadaća prilikom uvođenja povoljnog poslovnog okruženja u lokalnu samoupravu – šta se primjenom procesa želi postići te akterima – kome se povjeravaju zadaci čije obavljanje vodi ostvarivanju postavljenih ciljeva, instrumentima i mehanizmima u smislu preporučenih najboljih načina da se zadaci obave i ciljevi ostvare. Kako bismo dobili valjano naučno saznanje o predmetu kao

cjelini, potrebno je dobivene podatke metodološki klasificirati i sistematizovati. Rezultati dobiveni istraživanjima na ovu temu doprinose boljoj informisanosti uposlenika jedinice lokalne samouprave, poslovne zajednice i građana, iznošenju mišljenja i stavova o aktuелnoj problematici kao i o radu samog organa lokalne samouprave. Istraživanje može doprinijeti da se razumije na koji način može da se poboljša kvalitet života i dostigne bolji standard života građana uz kontinuiran ekonomski rast.

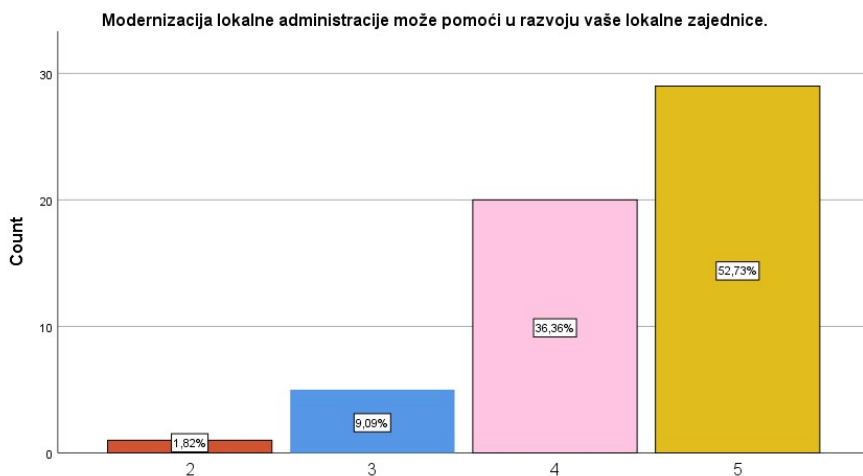
5. OCJENJIVANJE STAVOVA O ZNAČAJU KREIRANJA POVOLJNOG POSLOVNOG OKRUŽENJA U BOSNI I HERCEGOVINI

Provedeno istraživanje ima za cilj analizu kreiranja povoljnog poslovnog ambijenta u jedinicama lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini. U nastavku se nalazi grafički prikaz rezultata anketnog istraživanja ispitanika koji su zaokružili jedan od ponuđenih brojeva na skali od 1 do 5 za svaku od navedenih tvrdnji. Time su izraziti ocjenu svog slaganja ili neslaganja sa navedenim tvrdnjama, a značenje brojeva je sljedeće: (1) Potpuno se ne slažem, (2) Pretežno se ne slažem, (3) Nemam mišljenje, (4) Pretežno se slažem, (5) Potpuno se slažem. Glavni cilj ovog rada je istraživanje kreiranja povoljnog poslovnog ambijenta u jedinicama lokalne samouprave u Bosni i Hercegovini.

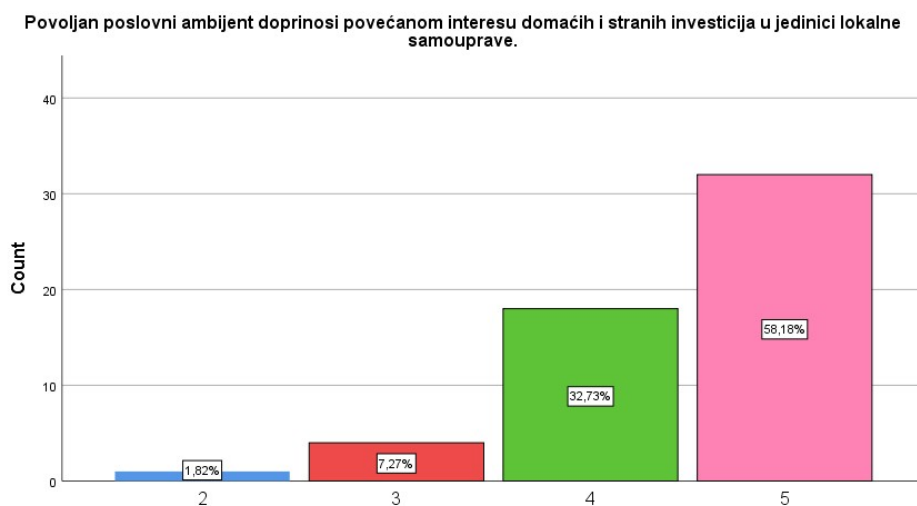
Grafkon 1.

Na pitanje kako kroz kreiranje poslovnog ambijenta na nivou jedinice lokalne samouprave se doprinosi povećanju broja zaposlenih u lokalnoj zajednici, u potpunosti se slaže čak 60% ispitanika.

Grafkon 2.

Na pitanje u kojoj mjeri modernizacija lokalne administracije može pomoći u razvoju lokalne zajednice, čak 52,73% ispitanika se u potpunosti slaže.

Grafkon 3.

Na pitanje kako poslovni ambijent doprinosi povećanom interesu domaćih i stranih investicija u jedinici lokalne samouprave, 58,18% ispitanika se u potpunosti slaže.

Tabela 1. Testiranje hipoteza H0 i H1

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	46,624 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	36,347	12	,000
Linear-by-Linear Association	16,400	1	,000
N of Valid Cases	55		

a. 17 cells (85,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,04.

Testiranje standardne nezavisnosti dviju kategoričkih varijabli hi-kvadrat testom u programu SPSS upoređene su “nul-hipoteza” i H1. U ishodu hi-kvadrat testa vidljiva je nezavisnost ovih dviju kategoričkih varijabli. Tako se u Pearson Chi-Square vidi vrijednost statistika koja je 46,624^a, df je 12 dok je Asymp. Sig. (2-sided) odnosno približna dvostrana vjerovatnoća je .000 iz čega se vidi kako su ove dvije varijable u asocijaciji.

Symmetric Measures			
		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	,921	,000
	Cramer's V	,532	,000
N of Valid Cases		55	

U gore navedenim rezultatima Cramer's V vidi se kako su oni > 0,53 što znači da su rezultati jaki a polja veoma povezana. Upotrebom Hi-kvadrat testa nezavisnosti, potvrđena je teza o statističkoj podudarnosti $\phi = 0.921$.

Tabela 3. Testiranje hipoteza H0 i H2

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	27,824 ^a	12	,006
Likelihood Ratio	30,259	12	,003
Linear-by-Linear Association	5,674	1	,017
N of Valid Cases	55		

a. 17 cells (85,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,04.

Testiranje standardne nezavisnosti dviju kategoričkih varijabli hi-kvadrat testom u programu SPSS upoređene su: H0 i H2. U ishodu hi-kvadrat testa vidljiva je nezavisnost ovih dviju kategoričkih varijabli. Tako se u Pearson Chi-Square vidi vrijednost statistika koja je 27,824^a, df je 12 dok je Asymp. Sig. (2-sided) odnosno približna dvostrana vjerovatnoća je .006 iz čega se vidi kako su ove dvije varijable u asocijaciji.

Tabela 4. Testiranje hipoteza H0 i H2

Symmetric Measures			Approximate Significance
		Value	
Nominal by Nominal	Phi	,711	,006
	Cramer's V	,411	,006
N of Valid Cases		55	

U navedenim rezultatima Cramer's V vidi se kako su oni > 0,411 što znači da su rezultati jaki, a polja veoma povezana. Upotrebom Hi-kvadrat testa nezavisnosti, potvrđena je teza o statističkoj podudarnosti $\chi^2 = 0.711$.

Chi-Square Tests			
	Value	df	Asymptotic Significance (2-sided)
Pearson Chi-Square	59,431 ^a	12	,000
Likelihood Ratio	39,945	12	,000
Linear-by-Linear Association	9,149	1	,002
N of Valid Cases	55		

a. 16 cells (80,0%) have expected count less than 5. The minimum expected count is ,07.

Za kraj su upoređene H0 i H3. U ishodu hi-kvadrat testa vidljiva je nezavisnost ovih dviju kategoričkih varijabli. Tako se u Pearson Chi-Square vidi vrijednost statistika koja je 59.431^a, df je 12 dok je Asymp. Sig. (2-sided) odnosno približna dvostrana vjerovatnoća je .000 iz čega se vidi kako su ove dvije varijable u asocijaciji.

Symmetric Measures		Value	Approximate Significance
Nominal by Nominal	Phi	1,040	,000
	Cramer's V	,600	,000
N of Valid Cases		55	

U gore navedenim rezultatima Cramer's V vidimo kako su oni $.0 < ES \leq 0.6$ što znači da su rezultati umjereni a polja umjerenno povezana. Upotrebom Hi-kvadrat testa nezavisnosti, potvrđena je teza o statističkoj podudarnosti $f_i = 1.040$.

6. ZAKLJUČAK

Proces kreiranja povoljnog poslovnog okruženja je zahtjevan i često iscrpljujući za jedinice lokalne samouprave, a uposlenici nemaju kapacitete niti dovoljno znanja kao niti podršku načelnika da mogu sami krenuti u ovaj proces. Tako se dešava da ne postoji tehnička podrška jedinicama lokalne samouprave. Istraživanje navedenih lokacija, kao i prikupljanje podataka jasno pokazuju da je kreiranje povoljnog poslovnog okruženja u Bosni i Hercegovini zasnovano na interesu i potencijalu svake jedinice lokalne samouprave i njenog rukovodstva odnosno načelnika. Kroz proces kreiranja povoljnog poslovnog okruženja jedinice lokalne samouprave potvrđuju strateško opredjeljenje za unapređenje poslovnog ambijenta, privlačenje investicija i ubrzan ekonomski razvoj kroz kontinuiranu provjeru, unapređenje i održivost uspostavljenih procedura. Na taj način se one svrstavaju u red naprednih lokalnih zajednica u državi. Proces kreiranja okruženja omogućava poboljšanje svih administrativnih procesa i još bolje uspostavljanje mehanizama za podsticanje povećanja investicija, učvršćivanje saradnje sa poslovnim sektorom, povećanje konkurentnosti, proširenje mreže postojećih kontakata kao i stvaranja novih. Kroz ovaj proces se mogu predstaviti atraktivni privredni sektori, poslovni ambijent i mogućnosti ulaganja što će voditi kreiranju novih radnih mjesta i boljem standardu građana. Načelnici/gradonačelnici u zadnjim godinama sve više shvataju važnost ovog procesa, ali im nedostaje i stručna podrška kako bi mogli svoju administraciju transformisati u jednu savremenu i efikasnu poslovnu lokaciju. Kada se shvati važnost kreiranja poslovnog okruženja, onda će se shvatiti i važnost kreiranja kancelarije ili odjela/odjeljenja za lokalni ekonomski razvoj. Prvi čovjek lokalne

zajednice mora uraditi neophodnu sistematizaciju radnih mjesta, oformiti KLER koji će mu stalno pružati podršku i tu uposliti najsposobnije ljude za preduzetništvo, investicije i marketing. Ukoliko se osoblje u KLER-u bude zapošljavalo po stranačkoj, rodbinskoj ili prijateljskoj osnovi, onda u lokalnoj zajednici neće biti napretka niti novih investicija. Osoblje KLER-a mora biti prisutno i aktivno u svim privrednim razgovorima, tokovima i poslovnim planiranjima i mora postojati direktna komunikacija između njih i prvog čovjeka lokalne administracije. Ukoliko ne postoji dobra komunikacija onda neće biti privrednih efekata. Ipak, većina načelnika/gradonačelnika koji shvataju značaj razvoja rade aktivno sa osobljem KLER-a na svim ekonomskim pitanjima, uposlenici su uključeni u sve privredne aktivnosti i upoznaju o tome lidera lokalne zajednice te sa njim zajednički planiraju.

Istraživanja pokazuju da se privrednici uključuju u rad privrednog savjeta gdje postoji strategija za kreiranje povoljnog poslovnog okruženja, te da upućuju prijedloge putem privrednog savjeta općini. Takođe, određena istraživanja pokazuju zadovoljstvo privrednika sa radom KLER-a. Jedan od uslova koje smo analizirali u radu je bio i privredni savjet. To je bitno iz razloga što se glas poslovne zajednice mora čuti i uvažiti putem organizovanja i učešća u privrednom/ekonomskom savjetu koji mora imati minimalno jednu trećinu članova iz privatnog sektora iz lokalne zajednice. Lideri moraju razmatrati i uvažavati prijedloge, sugestije, molbe i zahtjeve privrednika zato jer su privrednici najbolji ambasadori poslovanja jedne jedinice lokalne samouprave. Oni su ključne osobe koje će dati pozitivno mišljenje novim potencijalnim investitorima da dodju u lokalnu zajednicu i investiraju te otvore nova radna mjesta. Potencijalni investitori u ispitivanju novih lokacija za investiranje će prvenstveno slušati iskustva drugih privrednika koji tu već posluju. Ukoliko su privrednici zadovoljni oni će sa zadovoljstvom preporučiti tu lokalnu zajednicu. Ukoliko nisu zadovoljni onda će potencijalni investitori otići na drugu lokaciju. Postoje i ostale mogućnosti za privlačenje investitora kao što su poslovni susreti, pozivanja i obećanja načelnika/gradonačelnika, susreti na konferencijama i sajmovima, uspostavljanje kontakata, sastanci potencijalnih investitora sa različitim službama, obećanja viših nivoa vlasti ili nekih institucija da se investira u određenim lokacijama itd. Međutim, praksa pokazuje da je osnovni način za privlačenje novih investitora zasnovano na razgovorima između potencijalnog investitora i određenog broja investitora koji već posluju na teritoriji jedinice lokalne samouprave.

Također, istraživanje pokazuje da je investiranje olakšano u lokalnim zajednicama koje imaju različite promotivne materijale kao što su razni flajeri, leci, zatim Vodič za investitore, a pogotovo ako je promotivni materijal napisan na bar još jednom od nekih svjetskih jezika (najviše engleski i njemački). Istraživanje pokazuje i postajanje promotivnih video materijala o mogućnostima ulaganja u

tu sredinu. Takođe lokalne zajednice koje imaju ažuriran promotivni i marketing materijal, zatim materijal vezan za LER itd. imaju bolje rezultate nego jedinice lokalne samouprave koje to ne posjeduju. Istraživanja pokazuju takođe da lokacije koje imaju ažuriranu web stranicu sa dijelom Investiraj u (*Invest in*) imaju više posjetilaca i privrednika nego one koje to nemaju. Jedinice lokalne samouprave koje nisu strateški opredjeljene za kreiranje poslovnog ambijenta imaju neinteresantne i prevaziđene izgledne web stranice, neažurirane podatke, zastarjele informacije, a pogotovo nemaju englesku verziju ili verziju na nekom drugom stranom jeziku.

Istraživanje je pokazalo da jedinice lokalne samouprave koje su strateški opredjeljene za poslovni ambijent u vrlo kratkom roku dostavljaju tražene podatke, vrlo lako su dostupni, konkretni, daju tačne podatke i po svim parametrima korektno i profesionalno odgovaraju, dakle dostigli su tražene standarde koji su neophodni u tržišnoj utakmici. Na drugoj strani, jedinice lokalne samouprave koje nisu u tom procesu imaju poteškoća sa određivanjem osoba koje će dati podatke i informacije, gube se u komunikaciji, prebacuju odgovornost sa sebe na drugu osobu unutar lokalne administracije. Ove lokacije često nemaju relevantnu službu, na konkretne upite uposlenici nemaju odgovore ili daju prazna obećanja, ne poznaju termin privredni savjet niti šta je to KLER i daju sliku jedne zaostale, siromašne i nerazvijene sredine. Zato ne treba čuditi zašto investitori u širokom luku izbjegavaju takve lokacije i zašto nema kreiranja novih radnih mjesta u tim sredinama, nego se ljudi masovno iseljavaju iz takvih zajednica. Takav limitirani pristup uposlenika takođe, pokazuje opredjeljenje i kapacitete lidera u lokalnoj zajednici te zapošljavanje po rodbinskim ili političkim vezama, jer su to uposlenici koji imaju ograničene profesionalne kapacitete i koji daleko zaostaju za svojim kolegama u drugim lokalnim zajednicama po pitanjima ekonomskog razvoja.

Najveći broj ispitanika se u potpunosti slaže, čak 60% ispitanika na pitanje kako kroz kreiranje poslovnog ambijenta na nivou jedinice lokalne samouprave se doprinosi povećanju broja zaposlenih u lokalnoj zajednici.

Na pitanje u kojoj mjeri modernizacija lokalne administracije može pomoći u razvoju lokalne zajednice, čak 52,73% ispitanika se u potpunosti slaže.

Na pitanje kako poslovni ambijent doprinosi povećanom interesu domaćih i stranih investicija u jedinici lokalne samouprave, u potpunosti se slaže 58,18% ispitanika.

Za kraj su ispitane hipoteze H0 sa H1, H2 i H3 putem testiranja standardne nezavisnosti dviju kategoričkih varijabli hi-kvadrat u programu SPSS upoređene. U ishodu hi-kvadrat testa vidljiva je nezavisnost zadatih kao i približna dvostrana vjerovatnoća koja je bila .000 iz čega se vidjelo kako su sve zadate varijable u asocijaciji.

Literatura

1. Alagić, Ismar (2018), Lokalna uprava i lokalni ekonomski razvoj suočeni sa izazovima konceptata pametni gradovi i industrija 5.0, Planjax Komerc d.o.o., Tešanj.
2. Babić, Manojlo, Simić, Milić, Šunje Aziz, Puljić, Mirko (2008), Korporativno upravljanje – principi i mehanizmi, Revicon, Sarajevo.
3. Cikotić, Selmo (2017), Liderstvo – teorija i praksa, TKD Šahinpašić, Sarajevo.
4. Čaušević, Fikret (2012), Osnove ekonomije – osnove mikroekonomije i ekonomske funkcije države, Ekonomski fakultet, Sarajevo.
5. Dizdarević, Sead (2006), Teorija organizacije, Fakultet za javnu upravu Sarajevo, Mueller, Sarajevo
6. Džafić, Zijad (2006), Preduzetnička ekonomija – mala i srednja preduzeća u funkciji restrukturiranja tranzicijskih privreda, Federalno ministarstvo za poduzetništvo, obrt i razvoj, Tuzla.
7. Golić, Bajro (1994), Ekonomika prostora, Bosna Public, Sarajevo.
8. Mujakić, Muhamed (2016), Lokalna samouprava u Bosna i Hercegovina, Udruženje Pravni institut u Bosna i Hercegovina, Američki univerzitet u Bosna i Hercegovina, Savez općina i gradova Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo.
9. Mameledžija, Ismeta, Hadžiosmanović, Ismar (2012), Konkurentnost lokalne zajednice kroz razvoj privrede i e-uprave, Dobra knjiga d.o.o., Sarajevo.
10. Osmanković, Jasmina, Pejanović, Mirko, Tihi, Boris (2008), Euroregije i jugoistočna Evropa, Ekonomski institut Sarajevo, Friedrich Ebert Stiftung, Sarajevo.
11. Pejanović, Mirko, Sadiković, Elmir (2010), Lokalna i regionalna samouprava u Bosna i Hercegovina, TKD/BTC Šahinpašić, Sarajevo/Zagreb.
12. Pusić, Eugen (1973), Nauka o upravi-uvodna pitanja, uprava o društvu kao ljudska djelatnost, Knjiga I, IV dopunjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb.
13. Rupčić, Nataša (2018), Novi javni menadžment u lokalnoj i regionalnoj samoupravi, Univerzitet Rijeka, Rijeka.
14. Samuelson P., Nordhaus, W. (1992), Ekonomija, Mate, Zagreb.
15. Sikavica, Pere, Bahtijarević-Šiber, Fikreta (2004), Menadžment, Teorija menadžmenta i veliko empirijsko istraživanje u Hrvatskoj, Masmedia, Zagreb.
16. Stiglitz, E. Joseph (2004), Ekonomija javnog sektora – I izdanje, Čugura Print, Beograd.
17. Šahić, Đevad (2020), Menadžment u javnom sektoru, Fakultet za upravu Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2020.
18. Šebić, Fahrudin (2004), Uvod u ekonomiju, Ekonomski fakultet Sarajevo, Avery d.o.o. Zoro, Sarajevo.
19. Šehić, Dževad (2002), Strateški menadžment, “Slovo“ Mostar, Sarajevo.
20. Šehić, Dževad, Rahimić, Zijada (2006), Menadžment, Ekonomski fakultet, Sarajevo.
21. Šunje, Aziz (2012), Uvod u menadžment, Ekonomski fakultet, Sarajevo.

22. Tomić, Mlikotin, Deša i Šega, Ana (2006), Ekonomska analiza prava: razvoj i aktivnosti, Ekonomski fakultet, Zagreb.

Zakoni i priručnici:

1. CRS materijal za izvođenje obuke iz lokalnog ekonomskog razvoja za predstavnike LER kancelarija u JLS.
2. Priručnik za certifikaciju gradova i opština sa povoljnim poslovnim okruženjem u Jugoistočnoj Evropi – Edicija III, Regionalni tehnički sekretarijat NALED i Tehnički komitet za povoljno poslovno okruženje u Jugoistočnoj Evropi, Beograd, 2017.
3. DCG Development Consulting Group, Priručnik – Prikupljanje, čuvanje, obrada i upotreba podataka od značaja za lokalni ekonomski razvoj, Beograd, 2011.
4. Izvještaj EC-a o stabilizaciji i pridruživanju Bosna i Hercegovina sa EU.
5. Općina Novi Grad Sarajevo, Udruženje „HO Altius“, Akcioni plan ekonomskog razvoj Općine Novi Grad Sarajevo za period 2009 do 2012. godine, Sarajevo, 2009.
6. Ured koordinatora za reformu javne uprave 2017, „Vodič za obuku o javno-privatnom partnerstvu”, Projekat javnoprivatno partnerstvo, Sarajevo.
7. Zakon o lokalnoj samoupravi RS („Službeni glasnik RS“, broj 129/07, 83/14, 101/16 i 47/18).